

Eindrapport Procesevaluatie UrbanSkills4U 2016 - 2017

17 november 2017

Dr. B. Paulle, Sociologie
MSc A. E. Kielman
MSc L. A. Kaldenbach

Dankwoord

Een groot aantal leerlingen die door UrbanSkills4U (US4U) geholpen worden, behoort tot de meest kansarmen van heel Nederland. De twee scholen waar US4U dit schooljaar is geïmplementeerd, verwelkomen elke dag onder andere deze kwetsbare leerlingen. Alleen al gezien de inzet van de professionals van deze organisaties was het een eer om door Stichting De Verre Bergen gevraagd te worden om een bijdrage te leveren aan het leerproces rondom deze snelgroeiende interventie. Hierbij komt dat diverse mensen van alle partijen en Stichting Habri Bo Horizonte, regelmatig tijd en energie hebben geïnvesteerd in ons onderzoek. Uiteindelijk hebben vier student-assistenten stagegelopen binnen ons onderzoeksteam en drie van hen hebben ook nog hun Master-scriptie gebaseerd op het programma van US4U. Zonder de inzet van alle betrokkenen hadden we ons onderzoek niet op deze uitvoerige manier uit kunnen voeren en was dit rapport nooit tot stand gekomen. Wij willen alle betrokken personen dan ook hartelijk danken voor hun inzet.

Inhoudsopgave

Inleiding	4
Procesevaluatie	5
De US4U doelgroep	6
<i>Selectiecriteria</i>	6
<i>(Vrijwillige) deelname leerlingen</i>	6
Klassikale trainingen	7
<i>Methodiek in de praktijk</i>	8
<i>Eindpresentaties</i>	8
<i>Effectiviteit van de training</i>	9
Peergroupsessies	10
Betrokkenheid docenten	11
<i>Docenttraining: US4U@Teachers</i>	11
<i>Ervaring docenten met leerlingen</i>	11
<i>Rankinglijsten met docenten</i>	12
<i>Houding US4U ten opzichte van docenten</i>	13
Betrokkenheid ouders	14
<i>Huisbezoeken</i>	14
Doorontwikkeling US4U	16
<i>Planning en communicatie</i>	16
<i>Trainen en werven van trainers</i>	16
<i>UrbanSkills4Life</i>	17
Conclusie	18
<i>Aanbevelingen</i>	21
Literatuurlijst	23

Inleiding

De Universiteit van Amsterdam (UvA) heeft tijdens het schooljaar 2016-2017 in opdracht van Stichting De Verre Bergen (SDVB) een *Developmental Evaluation* (DE) uitgevoerd naar het empowerment programma UrbanSkills4U (US4U). Bij een procesevaluatie is het doel niet om de effecten te meten, maar is het primaire doel, zoals aangegeven in ons projectvoorstel (*'Let's make it happen: Een ontwikkelingsgerichte procesevaluatie naar de werking en effecten van UrbanSkills4U'*), om de *werking* en de *betekenis* van de interventie in kaart te brengen. Met andere woorden, de vraag is wat er precies gebeurt tijdens de uitvoering van het programma en hoe directe betrokkenen dit ervaren. Verder is het bij een DE specifiek de bedoeling om een interventie te ondersteunen, terwijl de organisatie de interventie verder ontwikkelt. Een DE geeft dus geen direct oordeel over de vraag of het programma of onderdelen ervan wel of niet 'werken'.

Deelname aan het US4U-programma zou moeten leiden tot betere relaties tussen de leerling, docenten, medeleerlingen en ouders, maar ook tot minder voortijdig schoolverlaten en betere academische prestaties. Het resultaat op de lange termijn zou zijn dat meer leerlingen hun startkwalificatie behalen en zo mogelijk succesvol doorstromen naar het vervolgonderwijs. Het dichten van de kloof tussen straat- en schoolcultuur is één van de belangrijkste doelen van US4U. Vanuit de wetenschap blijkt dat leerlingen *'in the heat of hot moments'* genoeg zelfbeheersing belichamen, zodat zij niet reageren op een wijze die voor henzelf en anderen om hen heen destructief is. Dit vereist bij de meest overbelaste jongeren fundamentele resocialisatie gebaseerd op sterke, consistente sociale banden.

Er zijn weinig succesvolle interventies voor de meest kwetsbare jongeren in Rotterdam. Omdat US4U de potentie heeft om jongeren te helpen en als organisatie te groeien, hebben wij in deze procesevaluatie met veel aandacht de verschillende onderdelen geëvalueerd. Dit rapport is daarom opgebouwd uit de verschillende onderdelen van de US4U-interventie om een goed beeld te geven van de methode en werking van de interventie en om aandacht te geven aan de percepties van de verschillende stakeholders. Onder andere doordat dit onderzoek geen effectmeting betreft, zijn wij terughoudend in het trekken van conclusies. We willen vooral dat de empirische uitkomsten, interpretaties en aanbevelingen de stakeholders helpen om te reflecteren op de toekomst en doorontwikkeling van US4U. Toch trachten wij in dit rapport de volgende hoofdvraag en deelvragen, zoals gesteld in ons onderzoeksvoorstel, te beantwoorden: *'Draagt US4U bij aan het verbeteren van het gedrag en schoolprestaties van vmbo-leerlingen?'*

- (1) Hoe wordt de implementatie uitgevoerd?
- (2) Wordt de doelgroep bereikt en zo ja, hoe?
- (3) Is de veranderingstheorie haalbaar?
- (4) Wat zijn de mogelijke effecten en hoe komen deze tot stand?
- (5) Hoe waarden de verschillende stakeholders het programma

Procesevaluatie

In dit hoofdstuk zal het onderzoeksontwerp kort worden toegelicht. Wij hebben een *mixed-method* onderzoeksontwerp gehanteerd. Het is bij een *Developmental Evaluation* (DE) van belang om te achterhalen wat de ervaringen zijn van de verschillende stakeholders. Dit levert mogelijk nuttige informatie op over de meest werkzame elementen van de interventie. In het geval van US4U zijn de stakeholders: de leerkrachten en leidinggevenden van de scholen, de deelnemende jongeren, de ouders, SDVB en de uitvoerders van het programma.

Sinds de start van het programma (september 2016) hebben er zeven trainingsgroepen van US4U plaatsgevonden, drie op het Farel College en vier op het Scheepvaart en Transport College (STC), (drie op locatie Lloyd, één op locatie Waalhaven). De laatste STC-groep (locatie Lloyd) is na overleg niet meegenomen in ons onderzoek vanwege de tijdsplanning. Wegens problemen in de communicatie en samenwerking met US4U hebben wij niet alle onderdelen van het ontwerp zoals in het voorstel beschreven kunnen uitvoeren, maar er is alsnog getracht een zo compleet mogelijk beeld te schetsen van de werking en betekenis van de interventie voor de stakeholders. Met behulp van de onderstaande onderzoeksinstrumenten hebben wij de interventie onderzocht, zodat de interventie nog beter kan worden afgestemd op de beleving en behoeften van de stakeholders en diegenen waarvoor de interventie bedoeld is. Met dit als doel voor ogen hebben we het volgende gemeten:

- A. *Percepties van schoolpersoneel*: De docenten en oud-mentoren van deelnemende leerlingen hebben het gedrag en de motivatie van de leerlingen beoordeeld middels een ranking-list. Daarnaast vond er een eindevaluatie plaats om de beoordeling van de leerlingen door de leerkracht te onderzoeken nadat zij de training hadden doorlopen. De schoolleiding van het STC en Farel College zijn geïnterviewd. Er zijn verschillende docententrainingen geobserveerd. En ten slotte werden docenten gevraagd naar hun ervaring met deze training en de interventie in het algemeen door middel van semigestructureerde interviews.
- B. *Perspectieven van uitvoerders van het programma*: Door middel van interviews en informele gesprekken met de (ex-)uitvoerders van het programma is er data verzameld over hun ideeën over de werkzame mechanismen van US4U en de impact op het gedrag en de motivatie van de leerlingen.
- C. *Percepties van leerlingen die deelnemen aan het programma*: Dertien deelnemende leerlingen zijn gevraagd naar hun ervaring met het programma en hun eigen gedrag en motivatie door middel van semigestructureerde interviews en een korte ranking-list. Verder zijn 5 trainingsgroepen veelvuldig geobserveerd tijdens de klassikale trainingen, eindpresentaties en de peergroups.
- D. *Percepties van ouders van deelnemende leerlingen*: De ouders van deelnemende leerlingen werden zowel aan het begin als aan het eind van de US4U training gevraagd om middels een korte ranking het gedrag en de motivatie van hun zoon of dochter te evalueren. Daarnaast werden hun ervaringen met de huisbezoeken onderzocht door middel van telefonische interviews en een korte ranking-list.

De US4U doelgroep

Selectiecriteria

In de methodiekhandleiding van US4U is beschreven dat het programma is bedoeld ‘voor vmbo-scholieren, tussen de twaalf en achttien jaar met orde- en gezagsproblemen op school’ (US4U, 2017, p. 4). Volgens de selectieprocedure horen docenten leerlingen die binnen de selectiecriteria vallen bij US4U aan te dragen. Vervolgens is het van belang dat de docenten een beginsituatie aanleveren op een door US4U ontwikkeld formulier. In de praktijk bleek dat de selectie van leerlingen door docenten niet altijd op een eenduidige wijze wordt gedaan en de definitie van orde-en gezagsproblematiek sterk aan eigen interpretatie onderhevig is. Het is voor de selectieprocedure van belang om de selectiecriteria te specificeren en beter samen te werken met het zorgteam en eventuele maatschappelijk werkers en wijkteams.

Naast deze beschrijving van de doelgroep zijn in de methodiekhandleiding ook enkele *contra-indicaties* beschreven. Zo is het programma volgens US4U niet geschikt voor leerlingen met een (hard)drugsverslaving of leerlingen met een psychiatrische stoornis. Toch blijkt uit gesprekken met de trainers dat zij symptomen van bepaalde stoornissen terugzien bij deelnemers, zoals ADHD of PDD-NOS. Ook blijkt dat de problemen in de thuissituatie zo ernstig kunnen zijn, dat meer hulp nodig is dan het programma van US4U.

(Vrijwillige) deelname leerlingen

Het is vanuit onze dataverzameling gebleken dat veel deelnemende leerlingen gedurende de US4U-trainingen uitvallen. De exacte aantallen hiervan zijn niet door US4U geregistreerd. US4U lijkt een enigszins vrijwillig karakter te hebben voor leerlingen, bijvoorbeeld doordat leerlingen niet volledig aanwezig hoeven te zijn tijdens de klassikale trainingen en/of de eindpresentatie om wel deel te mogen nemen aan de peergroupsessies. Dit enigszins vrijwillige karakter kan verschillende implicaties hebben. Zo wordt mogelijk de juiste doelgroep van leerlingen niet bereikt doordat zij juist diegenen zijn die ‘gemakkelijk’ uitvallen. Verder leidt verplichte deelname sneller tot negatieve stigmatisering. Docenten op het STC gaven bijvoorbeeld aan dat dit het geval was bij één van de trainingsgroepen waarin jongens zich juist slechter gingen gedragen. Dit zou kunnen leiden tot een onbedoeld negatief effect.

Bij veel interventies -- met kwetsbare kinderen en volwassenen -- (waaronder *Becoming A Man*) wordt gewerkt met *vrijwillige* deelname om zo de juiste groep jongeren bij de interventie te betrekken en te zorgen voor een motiverende groepsdynamiek. De onderzoeksliteratuur impliceert dat het bij US4U moeilijk zal zijn om ooit een meetbaar, positief en duurzaam effect te bewerkstelligen zolang deelname niet volledig vrijwillig is. Uiteraard kan volledig vrijwillige deelname botsen met de belangen van de scholen. Echter, STC heeft laten weten ervoor open te staan om te experimenteren met een groep met vrijwillige deelname en een groep met niet-vrijwillige deelname om de groepen met elkaar te kunnen vergelijken.

Klassikale trainingen

Het eerste programmaonderdeel voor de deelnemers van US4U bestaat uit het twee weken lang volgen van klassikale trainingen. Elke ochtend van 9:00 uur tot 13:00 uur ontvangen de leerlingen een groepstraining. In de methodiekhandleiding wordt een gedetailleerde planning en handleiding voor deze trainingen beschreven (US4U, 2017). De observaties van de klassikale trainingen en eindpresentaties schetsen over het algemeen een positief beeld.

Wat betreft de klassikale trainingen is wellicht de meest belangrijke bevinding dat er bij de trainers een verschil is in de manier waarop zij met de leerlingen communiceren, namelijk middels een ‘zachte’ en een ‘harde’ aanpak. Onder de zachte aanpak vallen meer emotioneel gevoelige manieren van communiceren met leerlingen en onder de harde meer agressieve en soms intimiderende manieren van communiceren. Leerlingen, ouders en docenten hebben zich negatief geuit over de ‘harde’ aanpak die soms gebruikt werd tijdens de trainingen. Deze strategie is niet gespecificeerd in de methodiekhandleiding, maar is duidelijk terug te zien tijdens de trainingen.

De meningen verschillen in het veld of de harde aanpak desastreus is voor de interventie, of soms juist nodig is om sommige leerlingen te bereiken. Vanuit de wetenschappelijk literatuur is er genoeg reden om aan te nemen dat harde aanpakken niet (langdurig) bijdragen aan het bewerkstelligen van gewest sociaal gedrag en, sterker nog, dat ze averechts werken. Uit onderzoek van het *National Institute of Justice*, bleek dat tijdens deze behandeling de houding en het gedrag van deelnemers verbetert, maar dat de verbetering niet aanhoudt en er geen afname van terugval in gedrag is (Van der Laan, 2004). Ook uit belangrijk psychologisch onderzoek (Fredrickson & Losada, 2005) blijkt dat mensen die in contact komen met meer positieve, dan negatieve emoties meer succes in het leven hebben. Kortom, uit onderzoek blijkt dat het niet wenselijk en niet effectief is om jongeren binnen een interventie dermate hard aan te pakken. Er is een grote kans dat uiteindelijk een meer positieve en ‘zachtere’ aanpak vele mate effectiever is. Bij het aannemen en inwerken van nieuwe trainers dient de nadruk dan ook te liggen op een positieve in plaats van een negatieve bekrachtiging.

Naar aanleiding van de interviews met leerlingen kan een duidelijk beeld geschept worden van waar een goede US4U-trainer volgens de leerlingen aan moet voldoen: de trainer moet zich kwetsbaar op kunnen stellen, goed kunnen luisteren, duidelijk zijn, respect en begrip tonen en eerlijk en rustig blijven. De grote waardering van leerlingen voor de trainers wanneer zij dit gedrag vertonen, bevestigt het succes van een ‘zachte’ aanpak.

De klassikale trainingen moeten zeker niet gereduceerd worden tot het slechts uitvoeren van harde ingrepen. Tijdens de klassikale trainingen proberen de trainers zeker ook met warmte en vriendelijkheid duidelijke kaders voor gedrag bij de leerlingen aan te geven. Welke andere elementen dragen bij aan het succes van de klassikale trainingen? Ten eerste zijn de trainers in de meeste gevallen op huisbezoek geweest voorafgaand aan de training en zijn zij bekend met de persoonlijke achtergrond van de leerlingen, waardoor de trainer de leerling beter kan begrijpen en de leerlingen dat kunnen erkennen. Ten tweede door de kleine omvang van de groepen, de klassikale trainingen worden aan groepen van rond de twaalf deelnemers gegeven waardoor er veel aandacht per leerling mogelijk is. Ten derde wordt er door middel van verschillende opdrachten, zoals de netwerkkaart, ruimte gecreëerd voor de leerlingen om te vertellen waar zij zelf mee zitten of wat

voor hen belangrijk is. Hiermee ontstaat er dus een pragmatische aanpak die inspeelt op de behoefte van de doelgroep. Cruciaal bij deze opdracht met de netwerkkaart is dat de trainers zich kwetsbaar in de groep opstellen door ook de pijnlijke aspecten van hun eigen levensverhaal en familiegeschiedenis te delen. Zeker na de presentatie van de netwerkkaarten van de trainers zijn de jongeren zich ervan bewust dat zij dezelfde heftige gebeurtenissen als hen hebben meegemaakt in het verleden. Deze heftige gebeurtenissen kunnen zorgen voor een collectief gedeelde emotie waardoor er een bijzonder connectie en groepsbinding ontstaat. Het kwetsbaar opstellen van de trainers lijkt de deur te openen voor leerlingen om zich ook kwetsbaar op te kunnen stellen.

Uit de interviews bleek dat de leerlingen het erg prettig vonden om eindelijk een keer gehoord/gezien worden en iemand te hebben waar zij hun verhaal aan kwijt kunnen. Ook de gedragsregels die leerlingen meekrijgen in de training worden veel genoemd als nuttig. Het is wel van belang dat er geen groot verschil wordt gemaakt tussen de regels op school en de regels van US4U, wat tijdens sommige trainingen wel gebeurde.

Methodiek in de praktijk

Uit de observaties blijkt dat de klassikale trainingen redelijk conform de methodiek worden uitgevoerd. De trainers leggen de US4U-concepten vaak en consistent uit zoals bedoeld, maar uit observaties en uit de eindpresentaties blijkt vaak dat de leerlingen de concepten niet goed begrijpen. Het is voor de klassikale trainingen en de eindpresentaties dan ook van belang dat de concepten in de methodiekhandleiding en in de praktijk op een andere manier worden verduidelijkt, of eventueel worden versimpeld om de inhoud beter over te kunnen dragen. Om leerdoelen te kunnen bereiken, is het ook belangrijk dat de leerlingen begrijpen waarom zij iets leren en waarom dit van belang is. Het is dan ook aan te raden om in de methodiekhandleiding op te nemen dat deze doelen altijd geëxpliciteerd worden aan het begin van een oefening of trainingsonderdeel.

Verder is het opvallend dat de leerlingen veel moeten zitten en luisteren. Daarentegen is in de methodiek beschreven dat US4U veel wisselende (actieve)werkvormen gebruikt waarin leerlingen het geleerde kunnen toepassen. De leerlingen geven tijdens de training aan dat het vele luisteren hen vermoeid maakt. Het is aan te raden, zoals ook in de methodiekbeschrijving is beschreven, niet te veel frontaal les te geven en de leerlingen actiever en zelf aan het werk te laten tijdens de trainingen. Wel reageren de trainers vaak pragmatisch en begripvol als de leerlingen vragen of zij een meer actieve oefening kunnen doen of wanneer zij vragen of er even pauze kan worden gehouden. Dit wordt door de leerlingen erg gewaardeerd en deze pragmatische handelingswijze kan opgenomen worden in de methodiekbeschrijving.

Eindpresentaties

Over het algemeen is het onderzoeksteam positief over de eindpresentaties. Gedurende de trainingen vertellen de trainers over bepaalde onderwerpen en principes, waarna opdrachten worden gemaakt die in relatie staan tot de gegeven informatie. Aan het einde van de klassikale trainingen zijn er presentaties van de leerlingen voor ouders en docenten. De opkomst verschilt per eindpresentatie, maar over het algemeen zijn er ongeveer 10 leerkrachten en rond de 20 ouders en/of andere

familieleden aanwezig. Gedurende de twee weken klassikale trainingen werken de leerlingen als groep aan de organisatie van de eindpresentaties en de invulling met voornamelijk toneelstukjes. De eindpresentatie is veelal een feestelijke afsluiting van het eerste deel van de trainingen. Een ander positief aspect is dat vanuit het kader van de drie-actorenbenadering de ouders/verzorgers en mentoren ook worden uitgenodigd om bij de presentatie aanwezig te zijn. De eindpresentatie is een goed moment om de banden met de mentoren en ouders te versterken.

Het doel van de eindpresentaties is om naast een podium te bieden voor talentontwikkeling, het verkrijgen van inzicht in het leerproces van de deelnemers. Er wordt daarom van de leerlingen gevraagd om de geleerde concepten in hun optreden te verwerken. Uit observaties van verschillende eindpresentaties blijkt dat gemiddeld maar de helft van de leerlingen de geleerde concepten in de presentatie verwerkt, wat een indicatie is van een laag leerrendement.

Wel worden tijdens de eindpresentaties de leerlingen op een ondersteunende manier gecoacht door hun trainers, terwijl ook veel ouders en docenten aanwezig zijn. De positieve aandacht, coaching en ondersteuning die US4U de leerlingen biedt, lijkt de centrale kracht van het US4U-programma.

Effectiviteit van de training

Het grootste deel van de dertien geïnterviewde leerlingen is in de interviews positief over de uitkomst van de training. Zij geven aan dat ze hun rol als leerling beter begrijpen, minder conflicten met docenten hebben en vaker hun huiswerk maken. Op een schaal van 1 tot 10 gaven de leerlingen de US4U-training gemiddeld een 7.2. Vijf leerlingen geven aan door US4U betere cijfers te halen, acht leerlingen zeggen dat zij door US4U meer inzicht hebben gekregen om in de toekomst hun diploma te behalen. Op de vraag ‘Wat is het belangrijkste dat jij geleerd hebt tijdens de training?’ antwoordden de leerlingen onder andere dat zij beter weten hoe zij om kunnen gaan met woede en hoe zij beter om kunnen gaan met fouten. Deze antwoorden dragen bij aan de plausibiliteit van de veranderingstheorie en ook dat US4U zijn doelgroep effectief bereikt.

De leerlingen geven aan de andere kant tijdens de interviews ook aan twijfels te hebben bij de effectiviteit van de training, omdat zij het gevoel hadden dat het enkel een tijdelijk duwtje in de goede richting was en dat het geen duurzame effecten zou hebben op de manier waarop zij zich gedragen. De geïnterviewde leerlingen van het Farel College geven aan nauwelijks met hun docenten te spreken over US4U. Ze merken wel zelf dat ze na de training minder straf krijgen, er minder uitgestuurd worden en dat de docenten meer geduld hebben. Dit zou mogelijk ook een wisselwerking kunnen zijn tussen wat de leerlingen hebben geleerd tijdens de klassikale training en de docenten tijdens de docententraining. De leerlingen geven aan dat ze het als vervelend ervaren dat docenten dreigen naar de trainers van US4U te stappen als zij wangedrag vertonen.

De trainers van US4U zijn zelf erg positief over de klassikale trainingen. Veel leerlingen staan op het randje om van school gestuurd te worden of dreigen hun diploma niet te behalen. Door hen te leren dat de straatcultuur alleen op straat hoort - en wat de rol van de leerling binnen de schoolcultuur zou moeten zijn, hoopt US4U bij te dragen aan een positieve gedragsverandering. Dit is in lijn met de theorie van socioloog El Hadioui (2011) over de mismatch tussen de straat- en schoolcultuur. Ook

door de focus op talent en creativiteit hoopt US4U dat leerlingen tijdens de trainingen leren ontdekken wie zij zijn en hoe zij zich verder willen en kunnen ontwikkelen.

Peergroupsessies

Na het afronden van de klassikale trainingen is het volgens de US4U-methode de bedoeling dat snel daaropvolgend peergroups plaatsvinden als laatste onderdeel van het programma. Dit zijn formeel gezien dertien weken, van één peergroup per week. Volgens de methode is de trainer ‘als supervisor verantwoordelijk voor het leiden van het gesprek en wil bij de jongeren bewustwording en reflectievermogen over hun eigen handelen vergroten’ (US4U, 2017, p. 42). Tijdens de peergroups is het de bedoeling dat er wordt teruggegrepen naar de concepten van de klassikale trainingen. Dit met als doel om middels herhaling van de leerstof, meer duurzame gedragsveranderingen te bewerkstelligen. Het is dan ook volgens de methode de bedoeling dat vooral de leerlingen tijdens de peergroupsessies aan het woord zijn, zodat zij elkaar onderling kunnen onderwijzen door elkaar tips te geven en te ondersteunen.

In de praktijk is het voor het onderzoeksteam niet helemaal duidelijk wanneer en waarom leerlingen gevraagd worden om bij peergroupsessies te verschijnen. Bij observaties van peergroups blijkt ook dat er in de praktijk vaak weinig peergroupsessies doorgaan. Helaas zijn exacte cijfers hierover niet door US4U bijgehouden. Daarnaast blijkt dat er regelmatig weinig respons komt vanuit de leerlingen tijdens de peergroupsessies. In tegenstelling tot de klassikale trainingen, ontbreekt het bij de peergroups vaak aan een duidelijke structuur en opdrachten. Hierdoor is het voor leerlingen moeilijk te begrijpen wat het nut is van de bijeenkomsten. Als de peergroups worden georganiseerd voor alle deelnemende leerlingen met een gestructureerd programma kan dat de kans vergroten dat de doelen van de peergroups worden behaald. Het is hierbij ook van belang dat de organisatie van de peergroups goed worden gecoördineerd met de scholen en docenten, zodat uitval door slechte afstemming met de school over bijvoorbeeld toetsen en roosterwijzigingen kan worden voorkomen.

Uit observaties bij de peergroupsessies is gebleken dat sommige leerlingen een sterke voorkeur hebben voor trainers die een meer ‘zachte’ aanpak gebruiken in hun communicatie, waarin de trainer veel naar de leerlingen luistert, rustig blijft en de leerlingen geduldig begeleid. Wij raden dan ook aan, zeker bij de peergroups deze ‘zachte’ aanpak centraal te stellen.

De trainers van US4U zijn zelf erg positief over de peergroupsessies, omdat het de trainer meer vat geeft op wat er zoal in de klassen zich voordoet en hoe de leerlingen hierop reageren. Het doel van de peergroups is om te voorkomen dat leerlingen in oude gedragspatronen vervallen wanneer de klassikale trainingen zijn afgelopen. Volgens de trainers is er soms sprake van miscommunicaties tussen de trainers en de docenten wat de planning en organisatie van de peergroups betreft. De trainers hebben behoefte aan groter draagvlak voor de interventie binnen de school en een betere samenwerking tussen US4U en de scholen.

Betrokkenheid docenten

In de methodiekhandleiding van US4U wordt beschreven dat de drie-actorenbenadering de leidraad vormt van de methodiek en het trainingsprogramma. Het doel van deze benadering is om de school (met name de mentoren), de ouders/verzorgers en de leerlingen te betrekken bij US4U om zo een duurzame gedragsverandering te kunnen bewerkstelligen bij de leerlingen. Het is van belang dat alle partijen betrokken zijn omdat US4U de kans groot acht dat deelnemers weer terug zullen vallen in hun oude, problematische gedragspatronen als de oude situatie onveranderd blijft. Deze drie-actorenbenadering komt vooral aan bod tijdens het 'voortraject' dat bestaat uit de selectie van deelnemers, het informeren van de docenten en het plegen van huisbezoeken bij de (ouders van) geselecteerde deelnemers.

Docententraining: US4U@Teachers

Door US4U is er een docentenprogramma opgesteld om docenten en mentoren te verbinden aan het US4U-programma: *US4U@Teachers*. Tijdens een introductiebijeenkomst wordt basisinformatie verschaft aan de docenten en mentoren. Daarna wordt hen een US4U-docententraining aangeboden om kennis te maken met het programma zelf. Zo leren en ervaren docenten wat de deelnemers ook gaan leren in het programma en kunnen zij hierop inspelen in de reguliere lessen om het verschil tussen de US4U-trainingen en de alledaagse praktijken op de betrokken scholen te verkleinen.

Op STC Lloyd en Waalhaven heeft US4U@Teachers hier niet zoals bedoeld plaatsgevonden. Op 16-01-2017 bleek bij een docententraining dat de opkomst van docenten laag was en een deel van hen geen open en actieve houding aannam. Docenten lieten weten liever voorafgaand een training voor docenten te krijgen zodat zij beter weten wat US4U inhoudt voordat leerlingen aan de training deelnemen. Docenten gaven ook aan dat zij met meer respect aangesproken wilden worden door de trainers van US4U.

Vanuit het perspectief van US4U waren de docenten destijds ook niet voldoende betrokken bij US4U. Tijdens de volgende STC-trainingsgroep is dit punt door US4U opgepakt en heeft US4U vooraf een docentenbijeenkomst georganiseerd. Dit is door alle partijen goed bevallen.

US4U vergelijkt de situatie bijvoorbeeld met het Farel College, waar het programma volgens de trainers beter is geïmplementeerd, waardoor het US4U-programma ook beter werkt. De docenten lieten bij de kennismakingsbijeenkomst met de UvA (15-02-2017) weten dat zij hier tevreden over waren. Tevens waren bij deze bijeenkomst vele docenten aanwezig en hadden zij een open, kritische en geïnteresseerde houding naar het onderzoek en US4U toe.

Ervaring docenten met leerlingen

De mening van docenten over US4U blijkt erg te verschillen. Een aantal STC docenten was negatief over de harde aanpak van sommige trainers, omdat deze aanpak in hun ogen niet pedagogisch verantwoord was. Zij vonden ook dat er ook niet altijd met veel respect werd gecommuniceerd naar docenten toe. De docententraining, die juist bedoeld is om docenten te laten ervaren wat het US4U-programma inhoudt met als doel om de docenten te enthousiasmeren en de band tussen US4U en de school aan te sterken, heeft bij sommige docenten averechts gewerkt.

Wat betreft de voorbereiding en ‘*bottom up*’ samenwerking heeft een leidinggevende ook meerdere malen bevestigd dat het implementeren van US4U onhandig van start was gegaan en dat dit weerstand gecreëerd heeft onder schoolpersoneel. Ook geeft deze leidinggevende aan dat dit verbeterd werd in de loop van het jaar, mede dankzij de proactieve houding van de twee docenten die zich vanuit de school voor US4U hebben ingezet.

De betrokkenheid van docenten is noodzakelijk om de implementatie succesvol te laten verlopen. De docenten die zich hadden ingezet voor US4U waren vooral positief over de programmering en over de trainers. Echter, zagen zij ook verbeterpunten, en niet alleen wat betreft de organisatie vanuit hun eigen school.

Volgens de schoolleiding is er niet zozeer een stijgende lijn te zien in het gedrag van de deelnemende leerlingen. Zij onderstrepen dat het van groot belang is om de geleerde concepten te blijven herhalen voor de leerlingen die het nodig hebben om op die manier de gedragsverandering te verduurzamen. Dit is een interessante indicatie voor de noodzaak van een vervoliprogramma en een betere samenwerking tussen US4U en de docenten. Het is volgens sommige docenten dan ook belangrijk dat US4U een meer integraal onderdeel wordt van de school.

De betrokkenheid van US4U bij het privéleven van de leerlingen wordt door de docenten als positief ervaren. Sommige docenten vinden het prettig dat zij met de trainers kunnen spreken over de problemen die sommige leerlingen in hun klas veroorzaken. De docenten van het Farel College waren bij de rapportvergadering positief over de vooruitgang van de deelnemende leerlingen. Een van de betrokken docenten gaf aan dat de langdurige begeleiding van US4U goed is om de leerlingen erbij te houden en het gevoel te geven dat het niet ‘voor even’ is.

De verschillende percepties van docenten over US4U geven aan dat de implementatie van het US4U-programma kan worden verbeterd om in de toekomst beter samen te werken met de docenten. Als docenten vaker de mogelijkheid krijgen om inbreng te hebben in de selectie voor US4U-deelnemers en terugkoppeling van gedrag in de klas, kan dit een meer positieve samenwerking bevorderen. De schoolleiding heeft aangegeven dat het dan ook positief zou zijn voor de samenwerking tussen docenten van het Farel College en US4U als er meer nieuwe trainers komen om een frisse start te kunnen maken volgend schooljaar.

De schoolleiding wil op termijn een aantal docenten door US4U laten opleiden zodat docenten beter in staat zijn om in de alledaagse interacties om te kunnen gaan met leerlingen die orde- en gezagsproblemen vertonen. Door de aanpak te integreren binnen de school kan dit wellicht de gedragsverandering van leerlingen ondersteunen en de aanpak verduurzamen. US4U zal dan de school en de docenten meer moeten aansturen.

Rankinglijsten met docenten

Er is aan huidige docenten en oud-mentoren van aan US4U-deelnemende leerlingen gevraagd om aan het begin en aan het eind van het schooljaar een korte ranking-lijst in te vullen over de leerlingen die deelnemen aan US4U. De kwantitatieve gegevens uit de ranking-lijsten sluiten grotendeels aan

bij de kwalitatieve data. Zo hebben de trainers aangegeven dat de leerlingpopulatie van het STC een stuk heftiger is dan die van het Farel College. Ook was het vermoeden dat trainingsgroep 1 op het Farel College minder goed binnen de selectiecriteria van US4U zou passen doordat een gehele schoolklas was geselecteerd voor deelname. De vergelijking tussen de begin- en eind-rankinglijsten op het Farel College indiceren immers ook dat er geen verandering in gedrag teweeg is gebracht. Natuurlijk moet hierbij rekening gehouden worden met problemen van retrospectie en de validiteit van de ranking-lijsten.

We kunnen de indicaties van het effect van US4U op het gedrag van de leerlingen aan het eind van het schooljaar niet vergelijken met de trainingsgroepen van het STC door gebrek aan genoeg data, maar het vermoeden is dat als de juiste doelgroep bereikt wordt ook het effect op verbeteren van het gedrag groter zal zijn. Het advies is dan ook om alleen leerlingen te selecteren voor US4U die goed binnen de selectiecriteria passen (en dus niet een gehele schoolklas). Deze leerlingen zullen hoogstwaarschijnlijk het meest gebaat zijn bij het volgen van de US4U-training en dus de grootste gedragsverandering vertonen.

Houding US4U ten opzichte van docenten

Het is van belang dat er tussen de scholen en US4U duidelijke en realistische verwachtingen worden gecommuniceerd over wat US4U kan betekenen voor de leerlingen en de school als geheel. Docenten zijn soms kritisch omdat er niet snel resultaat is. Het probleem, zoals US4U dat ziet, is dat scholen of docenten US4U veelal zien als een plek waar leerlingen met orde- en gezagsproblemen naartoe kunnen worden gestuurd, maar er is ook een actieve rol voor de scholen weggelegd om een duurzame verandering te kunnen bewerkstelligen. Doordat er op dit moment niet op alle lagen goed wordt gecommuniceerd over US4U in de school is niet iedereen goed op de hoogte van de inzet van het programma.

Een US4U-trainer is door de meerjarige samenwerking en de betere communicatie over het programma positief over de samenwerking met onder andere de mentoren op het Farel College. Hij heeft het gevoel samen met hen werkelijk verandering teweeg te kunnen brengen bij de leerlingen.

Tot slot geeft US4U aan graag input van de docent te krijgen over het gedrag en functioneren van de deelnemers, zodat US4U in de peergroups gericht met de leerlingen aan de slag kan. US4U zou nog beter met de docenten kunnen samenwerken door samen met hen selectiecriteria voor deelnemende leerlingen te bespreken en vast te stellen. Daarnaast kan US4U nog beter samenwerken met de scholen door programma's als *Magister* te gebruiken voor communicatie rondom de leerlingen zoals incidenten en absenties om de leerling op school beter te kunnen begeleiden en te voorzien in zijn of haar behoeften. Hiervoor is wel vanuit US4U een toestemmingsformulier nodig dat wordt ondertekend door de deelnemende leerlingen en hun ouders.

Betrokkenheid ouders

Huisbezoeken

Wanneer jongeren door de school worden geselecteerd voor het programma is het de bedoeling dat voor de start van het programma een overleg plaatsvindt met de ouder(s)/verzorger(s). US4U gaat graag een partnerschap aan met de ouders (US4U, 2016, p. 8). Hiervoor zijn de huisbezoeken die zij doen bij de ouders van groot belang. US4U verdient veel lof voor het uitvoeren van deze huisbezoeken, omdat bij veel interventies en scholen het op papier de bedoeling is om huisbezoeken uit te voeren, maar het om verschillende redenen – voornamelijk omdat het zeer tijdrovend is – vaak in de praktijk niet gebeurt.

Bij de huisbezoeken wordt er in eerste instantie informatie verschaft over de inhoud van het US4U-programma, daarnaast wordt er informatie ingewonnen over de leerling en de gezinssituatie en er wordt gewerkt aan het opbouwen van een partnerschap met de ouders en de basis voor een sterke band met de leerlingen. Trainers komen er vaak op de huisbezoeken achter dat er veel speelt in het leven van sommige leerlingen. Niet alleen de band met de leerling verbetert door de huisbezoeken, maar ook met de ouder(s)/verzorger(s) door aan te geven dat zij nodig zijn bij het proces als samenwerkingspartners. Ook verschafte US4U tijdens het uitvoeren van de huisbezoeken informatie over het onderzoek van de UvA en liet de ouders (en indien aanwezig ook de leerlingen) toestemmingsformulieren ondertekenen.

Volgens US4U is het van groot belang dat huisbezoeken plaatsvinden. Bij de trainingsgroepen waarbij de namenlijst niet op tijd was aangeleverd, was er weinig tijd om huisbezoeken uit te voeren. Hierdoor was het voor de trainers niet mogelijk om bij meer dan de helft van de deelnemende leerlingen huisbezoeken uit te voeren. Dit maakt het moeilijk voor hen om een ‘partnerschap’ met de ouders aan te gaan en te voldoen aan de drie-actorenbenadering. Ook waren de ouders van deze groep niet door de school ingelicht. Hierdoor ontstond een lichte vijandigheid bij sommige ouders, die niet altijd begrepen waarom hun kind voor een speciaal programma was aangemeld.

Er zijn telefonische ranking-lijsten afgenomen met ouders. Opvallend is dat de ouders voor de training het gedrag van hun kinderen niet als erg negatief beoordelen. Ouders geven in de ranking-lijsten aan dat het huisbezoek als prettig werd ervaren omdat het ‘informeel’ was en het informatie en openheid over het programma opleverde. Niet voor niets zijn de leidinggevenden en sommige docenten, vooral van STC, heel positief over de huisbezoeken van US4U. Ook is gebleken dat US4U zelfs als het nodig is, bereid is om extra huisbezoeken te doen. Bijvoorbeeld als er zich een heftige situatie voordoet, die niet ongevaarlijk zijn – ook niet voor de medewerkers van US4U zelf. Deze extra huisbezoeken staan nog niet in de methodebeschrijving, maar zijn wel vermeldenswaardig om US4U’s grote betrokkenheid en ondersteuning onder de aandacht te brengen.

Over het algemeen geven ouders aan dat US4U positief effect heeft gehad op hun kind, echter zijn er veel ouders die berichten over de slechte communicatie met de trainers en dat de harde aanpak van sommige trainers hen niet zint. Ook zijn de ouders ontevreden over het feit dat hun kind soms tijdens

belangrijke lessen en toetsen uit de les wordt gehaald en zijn er meerdere berichten dat hun kind voortijdig de training heeft moeten beëindigen wat bij hen tot ontevredenheid leidt.

Sommige ouders vinden dat hun zoon of dochter ook na US4U nog begeleiding nodig heeft, dit zou pleiten voor de US4Life benadering. Sommige ouders benadrukken als positief punt vooral de belangrijke vertrouwensband die hun zoon of dochter heeft opgebouwd met de trainers; ze zijn een belangrijk rolmodel voor de leerlingen.

De geïnterviewde leerlingen geven aan dat zij niet op voorbereid waren dat US4U een huisbezoek zou uitvoeren. Dit werd als vervelend ervaren. Uiteindelijk waren zij wel blij met het huisbezoek omdat de trainers hen beter zouden kunnen begrijpen nu ze de ouders hadden ontmoet en de thuissituatie hadden kunnen zien. Ook geven leerlingen aan dat ze het tijdens en na de training nog met hun ouders over de training hebben gehad.

Doorontwikkeling US4U

Planning en communicatie

De planning van de US4U-trainingen en de communicatie hierover met de deelnemende scholen en het onderzoeksteam is niet altijd soepel verlopen. Het was duidelijk dat US4U tijdens deze drukke periode extra handen nodig had om al het werk in goede banen te leiden. Op het Farel College is de communicatie rondom het onderzoek vanaf het eerste moment goed verlopen. Met het STC liep de communicatie beter nadat er op beide locaties specifieke docenten waren aangesteld om alle zaken rondom US4U te regelen.

Zoals in de eerste hoofdstukken is beschreven lijkt het van belang dat er in de communicatie tussen US4U en de betrokken scholen duidelijke verwachtingen worden gesteld naar elkaar. Verder is het van belang dat de trainingen niet overlappen met belangrijke momenten op school, zoals toetsen. Een betere coördinatie met de scholen is dan ook nodig om geen onnodig schooluitval te creëren en te zorgen voor een groep deelnemende leerlingen met de juiste motivatie.

Het is verder belangrijk dat de trainers goed gedrag modelleren voor de leerlingen om de doelstellingen van US4U te behalen. Dit gaat niet altijd goed, met name op het vlak van organisatie en communicatie. Het is van groot belang dat alle voorwaarden voor een succesvolle training aanwezig zijn zoals, een lokaal, voldoende lesmateriaal, geen overlap met belangrijke activiteiten op school en op tijd aanwezig zijn. US4U heeft dan ook een goede coördinator nodig om het contact met alle partijen te onderhouden en de administratie op orde te houden. Hierdoor zou de communicatie met de stakeholders soepeler verlopen en kunnen de trainingen beter worden georganiseerd. Dan voelen de leerlingen zich ook serieuzer genomen en krijgen zij het goede voorbeeld.

Trainen en werven van trainers

Zoals beschreven was de planning en communicatie van US4U niet optimaal, doordat US4U al een tijd te weinig mankracht had. Het blijkt in de praktijk erg lastig om geschikte trainers te vinden. Het bleek dus zeer urgent om nieuwe trainers te werven door middel van een goede sollicitatieprocedure. Het US4U-team heeft laten weten dat veel inspiratie hiervoor is voortgekomen uit een Developmental Evaluation (DE) sessie over het programma 'Becoming A Man' uit de Verenigde Staten (BAM) en aan de hand daarvan zelfs een interview-gids en sollicitatieprocedure is opgesteld. BAM zoekt sollicitanten met een moeilijk verleden, die misschien zelfs traumatische ervaringen hebben meegemaakt die actief bezig zijn met hun eigen persoonlijke groei en '*self care practices*'. Door hun verleden kunnen de trainers de leerlingen goed begrijpen en begeleiden in hun ontwikkeling. Doordat trainers niet alleen vertellen over verschillende manieren van zelfzorg, maar ook kunnen aantonen hoe zij dit zelf doen kunnen zij leerlingen het goede voorbeeld geven. In de zoektocht naar nieuwe medewerkers zal ook gelet moeten worden op geweldloze en respectvolle communicatie met medewerkers en andere betrokkenen.

We hebben vernomen dat voor komend schooljaar (2017-2018) en nieuwe coördinator en zes nieuwe trainers opgeleid zullen worden binnen US4U.

UrbanSkills4Life

Tijdens de *Developmental Evaluation*-sessie over de interventie Guiding Rage Into Power (GRIP) uit de Verenigde Staten kwam er vanuit US4U het reeds bestaande idee naar voren om de jongeren een poos na de afronding van de US4U-trainingen een vervolgtraject aan te bieden aan (oud-)leerlingen. Een US4U-trainer is van mening is dat de doelstellingen van US4U beter behaald kunnen worden als US4U 40 weken lang zou duren in plaats van de huidige 15. Het zou inhouden dat er het gehele schooljaar contact is tussen de trainers en leerlingen en dat de leerlingen zelf getraind worden om zichzelf en andere US4U-alumni te helpen. Dit kan hen een boost geven om de geleerde lessen in de praktijk te blijven toepassen. Ook wil US4U in dit traject meer focus leggen op de groepsvorming, zodat de jongeren zich verbonden voelen met een groep en hierdoor eerder op elkaar terug kunnen vallen.

De schoolleiding van het Farel College benadrukt dat de concepten van groot belang zijn voor een duurzame gedragsverandering van deelnemende leerlingen. Als er een langere nazorg is, bijvoorbeeld in de vorm van meer peergroups, en als docenten de concepten vaker gebruiken tijdens de les kan dit de gedragsverandering gedurende een langere periode ondersteunen en de kans op een terugval in oud gedrag verkleinen. Ook de ouders geven aan dat een langer trainingstraject wenselijk zou zijn.

Conclusie

De kernvraag, zoals gesteld in ons onderzoeksvoorstel, is de volgende:

“Draagt US4U bij aan het verbeteren van het gedrag en schoolprestaties van vmbo-leerlingen?”

Verder wilden we inzicht krijgen in de volgende deelvragen:

- (1) Hoe wordt de implementatie uitgevoerd?
- (2) Wordt de doelgroep bereikt en zo ja, hoe?
- (3) Is de veranderingstheorie haalbaar?
- (4) Wat zijn de mogelijke effecten en hoe komen deze tot stand?
- (5) Hoe waarderen de verschillende stakeholders het programma?

In dit rapport hebben we geprobeerd een evenwichtig beeld te geven van onze uiteenlopende bevindingen over de **(1) implementatie**. Wegens organisatorische problemen met de scholen zou je kunnen stellen dat de interventie een valse start heeft gehad. Het is voor de drie-actorenbenadering van groot belang dat de leerlingen en ouders op tijd op de hoogte worden gesteld van de interventie en wat zij kunnen verwachten de komende weken. Zoals beschreven is een van de grootste leerpunten voor de doorontwikkeling van US4U de planning en organisatie van de trainingen en het werven van nieuwe trainers. Hiermee kunnen veel problemen die zich in het schooljaar 2016-2017 hebben voorgedaan worden voorkomen, zoals het op tijd plannen van huisbezoeken en het correct inplannen en het organiseren van peergroups.

Ook dient de methodiek van de peergroups te worden verbeterd naar aanleiding van de observaties en interviews met leerlingen. Zoals beschreven is het onderzoeksteam over het algemeen positief over de klassikale trainingen en de eindpresentaties. De zachte aanpak, die door de onderzoeksliteratuur, ouders, leerlingen en docenten worden geprezen lijkt dan ook een van de meest succesvolle ingrediënten van de interventie.

Uit de evaluatie is gebleken dat de selectiecriteria moeten worden aangescherpt, om **(2) de doelgroep** te bereiken die deze interventie hard nodig hebben. Het is ook van belang om ervoor te zorgen dat er niet onverhoopt jongeren met contra-indicaties worden geselecteerd, door met zorgcoördinatoren samen te werken. Het zou wellicht een positieve uitkomst hebben als leraren meer inbreng hebben in de selectie van de leerlingen, zodat zij vanaf het begin betrokken zijn en het gevoel hebben dat er naar hen geluisterd wordt. Het is tevens van groot belang dat US4U in detail bijhoudt welke leerlingen wanneer en waarom uitvallen. Dit is belangrijke data om juist die jongeren beter te kunnen bereiken en ondersteunen. Ondanks de onduidelijkheden rondom de selectie en uitval van leerlingen hebben we laten zien dat, en hoe, de doelgroep bereikt wordt.

Wat betreft de haalbaarheid van de **(3) veranderingstheorie** (besproken in de startnotitie *‘Let’s make it happen: Een ontwikkelingsgerichte procesevaluatie naar de werking en effecten van UrbanSkills4U’*) en de daaraan gekoppelde mogelijke effecten hebben we diverse, uiteenlopende bevindingen gepresenteerd. In het algemeen zijn we, ondanks onze zorgen over de harde acties van sommige trainers, voorzichtig optimistisch over de kansen dat in de toekomst deze theorie in de praktijk kan worden gebracht – vooral als onze aanbevelingen worden gebruikt voor de doorontwikkeling van US4U.

Bij een procesevaluatie is het doel niet om de effecten te meten, maar is het primaire doel is om de *werking* en de *betekenis* van de interventie in kaart te brengen. Onder andere omdat dit rapport niet in de eerste instantie over effecten gaat, hebben wij geen empirische basis om conclusies te trekken over de effecten van de interventie op leerprestaties of uitkomsten van leerlingen. Over de vele sterke punten en **(4) mogelijke effecten** van US4U zullen de lezers van dit rapport het eens zijn, zoals de kleine groepen, persoonlijke aandacht, pragmatische houding tijdens de trainingen en veelvuldig contact met ouders en docenten om een steunnetwerk te creëren. Het meest boeiende en spannende aspect van de procesevaluatie naar US4U is waar de interpretaties verschillen. Dit brengt ons bij de ‘harde’ manier van optreden die we dit jaar bij US4U hebben geconstateerd.

Voorstanders van de harde aanpak zullen dit rapport lezen en zeggen dat trainers af en toe agressief optreden, omdat dat simpelweg nodig is. De populatie waarmee US4U-trainers moeten dealen is extreem uitdagend en daarom zijn extreme maatregelen soms nodig. Het zou kunnen dat sommige leidinggevende terecht open staan voor het schreeuwen als kernaspect van de harde acties van US4U. Het zou kunnen dat de ‘harde kern’ dit soms nodig heeft. Er is al decennialang de roep om harde interventies voor kwetsbare jongeren, ondanks het gebrek aan empirische ondersteuning uit de wetenschap.

Echt confronterende en zelfs denigrerende dingen zeggen tegen kinderen (in groepsverband) – en vooral schreeuwen tegen kinderen die wellicht thuis enorme problemen hebben en wellicht in het verleden getraumatiseerd zijn – kan averechts werken. Zoals we reeds in ons onderzoeksvorstel hebben gecommuniceerd, weten we vooral uit *randomized control trials* in de Verenigde Staten, maar ook uit minder rigoureuze studies in diverse landen waaronder Nederland (vgl. Van Elk & Kok, 2016), het volgende: ondanks de beste bedoelingen van initiatiefnemers hebben de meeste programma’s en beleidsaanpassingen, die specifiek bedoeld zijn voor kansarme leerlingen, simpelweg *geen significant positief effect*.

Verder is al jarenlang bekend dat dit soort interventies met enige regelmaat zelfs (kleine) onbedoelde negatieve effecten hebben. Een voorbeeld van zo’n onbedoeld negatief effect is ‘*deviancy training*’: door binnen een interventie kansarme en potentieel agressieve jongeren fysiek bij elkaar te brengen, kunnen zij juist deviant gedrag bij elkaar stimuleren (Dishion, Véronneau & Myers, 2010; Dishion, McCord, & Poulin, 1999). Iets wat ook een aantal docenten hebben geconstateerd bij deelnemers aan US4U. Wij dienen dus rekening te houden met de mogelijkheid dat theoretisch goed onderbouwde programma’s (dus ook US4U) kansarme jongeren in de praktijk soms onbedoeld benadelen.

Als trainers kunnen ‘voordoen’ dat het niet erg is om je kwetsbaar op te stellen en in momenten van stress juist de rust kunnen bewaren, kan dat leerlingen helpen door een nieuw en ander voorbeeld te zien van hoe het ook anders kan. Zo kunnen leerlingen zich wellicht beter ontwikkelen en minder last hebben van de orde- en gezagsproblematiek. De besproken ‘zachte’ aanpak lijkt dan ook effectiever in het bekrachtigen van positief gedrag bij de leerlingen. De ‘zachte’ aanpak houdt onder andere in dat er goed wordt geluisterd naar de leerlingen, dat er ruimte wordt geboden om hun eigen ervaringen te delen. Daarnaast houdt het in dat de regels duidelijk en consistent worden gecommuniceerd, maar de trainers tegelijkertijd een warme en vriendelijke omgeving creëren. De positieve aandacht, de vergelijkbare leefwereld en de ondersteunde coaching waar de deelnemende

leerlingen vaak naar snakken, lijkt de kracht achter het US4U-programma.

Dit is terug te vinden in de vragenlijst die tijdens sollicitatiegesprekken voor nieuwe BAM-trainers wordt gebruikt, die tevens is vertaald door US4U voor hun wervingsproces. Potentiële trainers worden bijvoorbeeld gevraagd naar hun *'self-care practices'* en hoe zij hierbij nog verder ondersteund kunnen worden.

De meningen en percepties van **(5) verschillende stakeholders** het programma lopen uiteen. Veel ouders waarderen de emotionele investering die de US4U-trainers doen in hun kinderen, sommige docenten nemen graag gebruik van de mogelijkheid om met de trainers te sparren over het gedrag van sommige leerlingen in hun lessen en in een rapportvergadering hebben docenten zich positief geuit over de gedragsveranderingen van de leerlingen die het US4U-programma volgen. Een zorg die schoolleiders hebben wordt door sommige docenten en leerlingen gedeeld, namelijk dat de positieve invloed van het programma maar van korte duur is. Dit geeft aan dat er behoefte is aan betere nazorg, bijvoorbeeld in de vorm van beter georganiseerde peergroups, betere samenwerking tussen docenten en trainers en bijvoorbeeld ook het UrbanSkills4Life-programma.

Andere docenten betwijfelen of de interventie überhaupt een positief effect heeft op de leerlingen. Dit heeft ten dele te maken met de aanstoot die sommige schoolleiders, docenten, ouders en leerlingen nemen aan de 'harde' aanpak. Zij zien liever een rolmodel in plaats van een 'drill sergeant'. De stakeholders percipieerde de 'harde' aanpak van sommige trainers als respectloos en niet pedagogisch verantwoord, wat weerstand opriep.

Opnieuw is betere organisatie, planning en communicatie een deel van de oplossing. Een goed georganiseerde docententraining en goed georganiseerde huisbezoeken zorgen voor een goede start van een nieuwe trainingsgroep. Als hierbij met extra zorg wordt gelet op vreedzame en respectvolle communicatie naar alle stakeholders kan dit leiden tot betere samenwerking en meer steun en draagvlak voor de interventie, wat kan bijdragen aan een groter en meer duurzaam succes.

Het antwoord op de **hoofdvraag** is dat de bevindingen op dit punt tot nu toe zeer variëren. Het is moeilijk om een definitief antwoord op deze vraag te geven, mede doordat we alleen maar informatie over de specifieke groep leerlingen die het programma hebben afgemaakt krijgen en niet over de leerlingen die voortijdig zijn gestopt. Volgens sommige docenten is er bij leerlingen die US4U volgen ook juist sprake van verslechtering van gedrag en/of prestaties. Anderen, inclusief sommige leerlingen, docenten en leidinggevenden, vinden dat er wel vooruitgang wordt geboekt. Ook vanuit de onderzoeksliteratuur beredeneert, zijn er zeker aspecten van US4U die een positieve invloed kunnen hebben op het gedrag van de deelnemende leerlingen. De drie-actorenbenadering – en vooral de huisbezoeken van het programma – bieden mogelijkheden om ouders effectief bij de interventie te betrekken en zelfs om tot op zekere hoogte de interventie op hen te richten; een zogenaamde 'twee-generatie-benadering' (vgl. Shonkoff & Fisher, 2013). Zoals we gezien hebben, zijn ook de scholen zeer over een dergelijke benadering te spreken. Echter, voor nu is er te weinig empirische evidentie dat US4U bijdraagt aan het verbeteren van gedrag of schoolprestaties.

Echter is de poging om een netwerk te mobiliseren van ouders/verzorgers, docenten en US4U-trainers rondom ongeveer de meest kwetsbare adolescenten in Nederland is zeer te prijzen. De ongelijkheid tussen kinderen van hoog- en laagopgeleide ouders in het onderwijssysteem neemt toe.

De meest kwetsbare kinderen worden vaak in cruciale ontwikkelingsjaren in de steek gelaten. De trainers hebben regelmatig positieve en urgente handelingen verricht bij jongeren en in situaties wanneer er (vanuit de school of andere instanties) niemand anders was om te helpen. Wat men ook vindt van US4U en van de benadering, de trainers verdienen lof voor het proberen om een enorm gat in de Nederlandse samenleving op te vullen.

Aanbevelingen

Vanuit onze dataverzameling komen verschillende aanbevelingen naar voren over verschillende componenten van het US4U-programma, die de organisatie kan helpen bij de doorontwikkeling:

1. Selectiecriteria

- a. Ontwikkel samen met docenten en ander relevant schoolpersoneel duidelijke selectiecriteria voor leerlingen en selecteer in overleg met docenten welke leerlingen het beste kunnen deelnemen aan US4U. Coördineer de selectie met zorgteams van de school en let daarbij goed op contra-indicaties. Specificeer tot slot of de US4U-training vrijwillig of verplicht is.

2. Methode

- a. Beschrijf in de methodiek hoe er tijdens de trainingen met leerlingen die problematisch gedrag vertonen wordt omgegaan. Voorkom hierbij schreeuwen, grof taalgebruik en/of het persoonlijk aanvallen van leerlingen. Kies voor een meer positieve benadering van de leerlingen. Als er toch voor aspecten van de ‘harde’ aanpak gekozen wordt, beschrijf en beredeneer dit op een transparante en precieze manier in de methodiek.
- b. Maak de kernconcepten toegankelijker voor de leerlingen door de concepten te versimpelen, zonder de kern te verliezen.
- c. Communiceer vooraf duidelijk het leerdoel van opdrachten en trainingsonderdelen om het leerrendement te verhogen. Wissel verder veel luisteren af met meer interactieve lesvormen om afleiding, vermoeidheid en concentratieproblemen bij leerlingen te voorkomen.
- d. Formuleer of ontwikkel een meer gedetailleerde beschrijving van de peergroupsessies, zodat deze tijd zo effectief mogelijk gebruikt kan worden om de leerlingen te ondersteunen.

3. Betrokkenheid docenten

- a. Stimuleer positief contact met docenten en reduceer negatieve interacties door middel van een goed georganiseerde docententraining voorafgaand aan de US4U-leerlingentraining te organiseren. Bespreek tijdens de docententraining welke verwachtingen US4U heeft van docenten en mentoren en wat docenten en mentoren van US4U kunnen verwachten.
- b. Faciliteer docenten door een boekje met uitleg van de centrale US4U-concepten en US4U-posters aan te bieden, zodat docenten tijdens de reguliere les kunnen verwijzen naar de US4U-concepten of zichzelf kunnen opfrissen.
- c. Zorg voor goed en frequent contact met docenten en mentoren over de voortgang en het algemeen functioneren van leerlingen tijdens trainingen en in de reguliere lessen

om de deelnemende leerlingen zo goed mogelijk te kunnen ondersteunen. Dit kan bijvoorbeeld centraal bijgehouden worden via *Magister*.

4. Betrokkenheid ouders

- a. Coördineer met de deelnemende scholen dat de namenlijsten op tijd worden aangeleverd, zodat alle huisbezoeken voorafgaand aan de training kunnen plaatsvinden. Creëer samen met ouders, docenten, zorgcoördinatoren en de schoolleiding een sterk netwerk om te kunnen voorkomen dat de meest kwetsbare leerlingen uitvallen. Door regelmatige communicatie over het gedrag en voortgang van deelnemende leerlingen kunnen US4U, ouders en de school de leerlingen nog beter ondersteunen. Wekelijks telefonisch contact of contact via *Magister* zijn bijvoorbeeld een optie.

5. Organisatorische zaken US4U

- a. Zorg voor een competent personeelslid bij US4U die de verantwoordelijkheid draagt over de dagelijkse organisatie, communicatie en planning. De coördinator dient ook een gedetailleerde administratie bij te houden welke leerlingen bij welke bijeenkomsten aanwezig of afwezig zijn geweest en waarom. Het is belangrijk om te weten waarom leerlingen uitvallen tijdens het US4U-programma.
- b. Zorg voor genoeg competente trainers door onder andere een goede selectieprocedure te hanteren. Door ‘*self-care*’ gedrag te modelleren, kunnen US4U-trainers rolmodellen zijn waarvan deelnemers het gedrag imiteren.
- c. Organiseer reguliere peergroupsessies voor alle leerlingen, niet alleen voor leerlingen die uit de bocht vliegen. Door positief gedrag te belonen kan een trainer positieve gedragsverandering bij deelnemers ondersteunen en aanmoedigen.

6. Doorontwikkeling US4U

- a. Ontwikkel het vervolgtraject US4Life verder en implementeer deze zo snel mogelijk om de positieve effecten van het programma te kunnen verduurzamen. Leidt huidige deelnemers in een vervolgtraject van *UrbanSkills4Life* op tot ‘peer-educators’, zodat de leerlingen elkaar kunnen begeleiden en ondersteunen.

Literatuurlijst

- Dishion, T. J., Véronneau, M. H., & Myers, M. W. (2010). Cascading peer dynamics underlying the progression from problem behavior to violence in early to late adolescence. *Development and psychopathology*, 22(03), 603-619.
- El Hadioui, I. (2011). *Hoe de straat de school binnendringt. Denken vanuit de pedagogische driehoek van de thuiscultuur, de schoolcultuur en de straatcultuur*. Van Genneep.
- Fredrickson, B. L., & Losada, M. F. (2005) "Positive affect and the complex dynamics of human flourishing." *American psychologist* 60, no. 7: 678.
- Paulle, B., Kielman, A. E. & Kaldenbach, L. A., (2016). *Let's make it happen: Een ontwikkelingsgerichte procesevaluatie naar de werking en effecten van UrbanSkills4U*. Onderzoeksvoorstel voor SDVB. Universiteit van Amsterdam.
- Uitermark, J., Gielen, A. J., & Ham, M. (2012). Wat werkt nu werkelijk. *Politiek en praktijk van sociale interventies*. Amsterdam: Van Genneep.
- UrbanSkills4U (US4U, 2017). Concept Methodiekhandleiding UrbanSkills4U 2.0 Optimaal.
- Van Elk, R., & Kok, S. (2016). The Impact of a Comprehensive School Reform Policy for Weak Schools on Educational Achievement; Results of the First 4 years. *De Economist*, 1-32.